

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ:
НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР
В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 26 квітня 2024 року

Одеса
«Фенікс»
2024

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 15.05.2024 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів** : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квітня 2024 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2024. – 1000 с.
ISBN 978-617-8430-05-4

У збірнику відображено наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині у сферах філософських основ, загальної теорії та історичних досліджень держави і права, актуальних проблем світових соціально-політичних процесів, соціології та психології в умовах повномасштабного військового вторгнення. Висвітлено питання загроз національній безпеці в їх конституційному вимірі у рамках міжнародного та європейського права, трудового права та права соціального забезпечення, земельного, аграрного та екологічного права, пов'язані з функціонуванням економіки та підприємництва в умовах європейського вибору України. Розглянуто проблеми інформатизації та цифровізації суспільства, захисту інформації та кібербезпеки в умовах військового вторгнення, питання методики викладання іноземних мов, теорії та практики перекладу, проблеми лінгвістики та журналістики. Відображено наукові напрацювання у сферах адміністративного права та процесу, фінансового, морського та митного права, організації та вдосконалення судоустрою, прокуратури, інших правоохоронних органів, адвокатури. Висвітлено питання кримінального права, кримінально-процесуальних аспектів кримінального провадження та кримінологічних особливостей протидії злочинності в умовах воєнного стану, криміналістики, судової експертизи, психології та медицини у забезпеченні судочинства, цивільного та сімейного права, інтелектуальної власності та патентної юстиції, цивільного судочинства, господарського права та процесу. Розглянуто актуальні питання діяльності сучасних бібліотек у закладах вищої освіти, фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розраховано на наукових і науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)»364»»20»(062.552)

Матеріали видано в авторській редакції

Сушко Анатолій Іванович, Прохоренко Аліна Марленівна ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В РАМКАХ ДЕМОКРАТИЧНОГО ТРАНЗИТУ	764
Акімов Андрій Володимирович СУЧАСНИЙ СТАН НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОБІЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	766
Барасій Віта Юрївна СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ФОРМУВАННЯ МЕДІАКРАТІЇ	768
Білий Веніамін Сергійович ПОЛІТИКА ТА МАСМЕДІА: ВІД «ГАЛАКТИКИ ГУТЕНБЕРГА» ДО МЕДІАТИЗАЦІЇ ДЕБАТІВ.....	771
Возненко Леонід Валерійович ПРОБЛЕМИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ	773
Гевелюк Діана Андріївна SOFT POWER ЯК ІНСТРУМЕНТ ІМІДЖУ ДЕРЖАВ.....	774
Железков Андрій Іванович ТЕРОРИЗМ ЯК ЗАГРОЗА СВІТОВИХ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ	776
Капсамун Олег Георгійович ГІБРИДНА ВІЙНА ЯК ВИКЛИК СУЧАСНОСТІ.....	778
Лисянський Павло Леонідович ЦИВІЛЬНИЙ МІЛІТАРИЗМ РФ ЯК ЗАГРОЗА ВИНИКНЕННЯ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ У КРАЇНАХ СХІДНОЇ ЄВРОПИ	780
Онищенко Олександр Олексійович ТЕХНОЛОГІЯ «БЛОКЧЕЙН» ЯК ВАЖЛИВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ	782
Римар Богдан Анатолійович СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР ЛЕГІТИМНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ	784
Саліхов Артем Романович АКСІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ВИБОРЧОГО ПРОЦЕСУ У ВІЙСЬКОВИЙ ТА ПОСТВІЙСЬКОВИЙ ЧАС	786
Фартушний Дмитро Сергійович ЕЛЕКТОРАЛЬНИЙ ВИБІР: ДЕМОКРАТІЯ ЧЕРЕЗ КОМУНІКАЦІЮ	788
Чігидін Валерій Вікторович ПАРТІЙНА КОНКУРЕНЦІЯ ЩОДО ПОЛІТИЧНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА ЯК ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОРІЄНТИР РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	790
Ястребова Віра Андріївна ІНСПІРОВАНО-ЗОВНІШНІЙ СЕПАРАТИЗМ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТВОРЕННЯ КВАЗІДЕРЖАВНИХ УТВОРЕНЬ В КРАЇНАХ ПОСТРАДЯНСЬКОГО ПРОСТОРУ	792

СЕКЦІЯ 20. СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Ярова Ліліана Вікторівна СТАН СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	795
Яковлев Денис Вікторович РОЛЬ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ У СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЯХ	798
Вітовщик Тетяна Сергіївна, Байрук Оксана Ігорівна СТРУКТУРА СПОЖИВЧОГО КОШИКА ЯК ВИХІДНА ТОЧКА ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ УКРАЇНИ	800
Каретна Ольга Олександрівна ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ СОЦІАЛЬНОЇ СТРАТИФІКАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА.....	804
Прохоренко Євгенія Яківна КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ КАТЕГОРІЇ «ВІКОВА НЕРІВНІСТЬ»: СОЦІОЛОГІЧНИЙ ПОГЛЯД	806
Шмаленко Юлія Іванівна ТОКСИЧНІСТЬ У ПОЛІТИЧНОМУ МЕДІАПРОСТОРІ	808
Яковлева Лілія Іванівна ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ЯК ЧИННИК ЛЕГІТИМНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ	811
Яценко Микола Анатолійович МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КІЛЬКІСНИХ ТА ЯКІСНИХ МЕТОДІВ У НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКІЙ РОБОТІ СТУДЕНТА.....	813
Сафронова Ганна Володимирівна ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ У КОНТЕКСТІ БЕЗПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ ПРОТЯГОМ ЖИТТЯ.....	816

4. Шмаленко Ю. І. Використання інформаційно-психологічних операцій (ІПСО) у сучасній війні в Україні. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень* : матеріали Між-нар. наук.-практ. конф. Одеса, 2023. С. 226–229.

Ключові слова: токсична політична комунікація, інформаційна безпека, політичний медіапростір, медіа-грамотність.

Keywords: toxic political communication, information security, political media space, media literacy.

Яковлева Лілія Іванівна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
професор кафедри соціології, доктор політичних наук, професор*

ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ЯК ЧИННИК ЛЕГІТИМНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Поняття суспільної свідомості відображає колективні уявлення щодо соціальної взаємодії, соціальних інститутів та процесів на різних рівнях (від ідей та теорій до почуттів та настроїв) й у різних формах (політика та право, мистецтво та філософія, мораль та релігія). Суспільна свідомість змінюється протягом певного часу, її трансформації впливають на усі простори соціальних інтеракцій. У науковому дискурсі тривають дискусії між індивідуалістами (які наголошують, що первинною є індивідуальна свідомість) та колективістами (зокрема, представленими марксистською традицією). Регулярно проводяться емпіричні соціологічні та психологічні дослідження стану та трансформацій суспільної свідомості. До такого роду досліджень слід віднести опитування, яке було проведено Інститутом соціальної та політичної психології НАПН України спільно із Асоціацією політичних психологів України 1–5 березня 2024 року [1].

У 2024 році відбуваються суттєві трансформації суспільної свідомості на глобальному та локальному рівнях. Передусім, вони обумовлені зростанням рівня конфліктності у соціальній взаємодії, війнами, терористичними загрозами, економічними та політичними факторами. До останніх належить глобальна хвиля виборчих кампаній, результати якої визначають подальшу долю парламентів, президентів та урядів більше ніж у 70 країнах світу – від США та Мексики до Великої Британії та Австрії, від Індії та Пакистану до Грузії та Молдови. У країнах-членах ЄС відбудуться вибори до Європейського парламенту. Цей рік називають «роком виборів у світі» [4].

В Україні трансформації суспільної свідомості відбуваються у складних умовах воєнних викликів, коли від ситуації на фронті залежить оцінка громадянами рівня ефективності внутрішньої та зовнішньої політики. У суспільній свідомості відображається довіра до інститутів публічної влади, визначаються альтернативи політичного вибору та фундаментальні принципи інституційної інтеракції [5].

Окремо слід відзначити вплив медіатизації політики та трансформації суспільної свідомості. Зазначимо: «В умовах медіатизації, яка перетворює політику (у двох сенсах: як публічну політику так і боротьбу за голоси виборців під час електоральних змагань) на частину медіа-процесу, посилюються виклики для раціональної політичної комунікації. Легітимність влади скоріше потребує від політиків участі у ток-шоу, аніж спирається на раціональну аргументацію. Доля окремих політиків, політичних інституцій та необхідних суспільству реформ вирішується не під час раціональних політичних дебатів, а на політичних ток-шоу [2, с. 163].

Трансформації суспільної свідомості українців є важливим чинником легітимності публічної влади. Адже, феномен легітимності публічної влади, порівняно із легальністю, формується не лише під впливом раціональних аргументів, а й має сакральний вимір.

У сучасних дослідженнях легітимності визначаються сакральні та раціональні джерела влади, вплив релігійних доктрин, наукових теорій та ідеологій на легітимність соціального порядку [3]. Відзначимо, що «Складні та досить часто контраверсійні політичні процеси, які... розгортаються у незалежній Україні, переконливо демонструють необхідність «збирання суспільства на основі спільних цінностей» (Є. Бистрицький). Забезпечення політичної інклюзивності, участі громадян у виробленні та впровадженні рішень публічної влади є фундаментальною умовою успішності реформ в Україні. Сутність легітимності якраз і полягає у «збиранні суспільства», кропіткій щоденній праці із вибудовування спільної мети політичного розвитку та раціональних шляхів її досягнення, легітимного політичного порядку на основі довіри до інститутів, переходу від електоральної демократії до політичної інклюзивності. Легітимність публічної влади не може обмежуватись лише інструментом виборів, вона обов'язково має спиратись на «постійний плебісцит» (Ю. Габермас) громадян та їх об'єднань [3, с. 6].

На початку 2024 року суспільна свідомість українців характеризується суттєвими трансформаціями. У контексті даного дослідження, слід відзначити деякі загрозливі тенденції наявного стану суспільної свідомості, які можуть у подальшому вплинути на легітимність публічної влади в Україні.

По-перше, «зсув» суспільної свідомості у бік більш песимістичних оцінок сучасного стану та майбутнього нашої країни. *«Понад половина респондентів (56,1%) нині оцінюють соціально-економічну та політичну ситуацію в Україні як погану або дуже погану, і лише чверть (24,6%) – як цілком нормальну або нормальну... Лише кожен четвертий респондент (25%) очікує, що ситуація в країні змінюватиметься на краще, і 42% вважає, що змін на краще скоріше або однозначно не відбудеться»* [1].

По-друге, зростання кількості респондентів, які вважають, що події в Україні розвиваються у хибному напрямку. *«Кожен третій серед опитаних (33,8%) сьогодні погоджується з тим, що події в Україні розвиваються у правильному напрямі. Це значно менше, ніж рік тому (50,8%)... Більшою мірою схиляються до того, що події в Україні розвиваються в правильному напрямі, мешканці Сходу (45,5%) та Півдня (48,8%), а також прихильники В. Зеленського (66,1%). Меншою мірою – мешканці центральних областей (23,4%) і прихильники П. Порошенка (17,3%)»* [1].

По-третє, трансформації суспільної свідомості у бік більш песимістичного сприйняття наявного соціального порядку призводить до більш критичного ставлення до інститутів публічної влади. *«Нині 70% респондентів погоджуються з тим, що влада наживається на війні і все глибше грузне в корупції. Рік тому таку думку поділяли лише 43% опитаних. Менш критично налаштовані до влади у цьому питанні мешканці Сходу (57,5% погоджуються з наведеним твердженням) і прихильники В. Зеленського (47,8%)* [1].

Водночас, зберігається високий рівень консолідації українського суспільства щодо принципів питань політичного та безпекового порядку денного. *Йдеться про політичний вибір громадян на користь демократії, свободи слова, верховенства права, європейської та євроатлантичної інтеграції. Відзначимо: «У принципових питаннях національного порядку денного та опору російській агресії українське суспільство залишається високо консолідованим. Дві третини громадян (65,2%) відкидають ідею того, що Україна надто різна і в одній державі нам не ужитися (у 2023 р. – 61,5%, у 2022 р. – 67,6%)... Вперше за роки спостережень кількість респондентів, які вважають, що для забезпечення власного суверенітету і територіальної цілісності Україна має відновити свій ядерний потенціал, перевищила 50%»* [1].

У цілому, результати даного дослідження засвідчують, що трансформації суспільної свідомості є важливим чинником легітимності публічної влади. Саме тому, задля подолання викликів воєнного часу, необхідно не лише визначати стан суспільної свідомості за допомогою соціологічних досліджень, а й підвищувати ефективність інституційної взаємодії та діяльності публічної влади.

Список використаних джерел

1. Стан суспільної свідомості на третьому році повномасштабного російського вторгнення: результати моніторингу громадської думки. *Інтерфакс-Україна*. URL: <https://interfax.com.ua/news/press-release/977315.html>
2. Яковлев Д. В., Яковлева Л. І. Політика без токшоу. Потенціал звернень публічних інтелектуалів щодо легітимації влади. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. Вип. 39. С. 163–169.
3. Яковлева Л. І. Легітимність публічної влади: рецепції та новації : монографія. Одеса : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 325 с.
4. 2024 – рік виборів у світі. Де вони надважливі для України. *BBC News Ukrainian* . URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cj5ggjlj2z8jo>
5. Yakovleva L., Yakovlev D. Institutional interaction and political choice in a transitional society. what role for the social sciences? *The role of social sciences in Ukraine and the world: milestones and outlook : collective monograph* / O. Boryslavska, D. Kislov, V. Liakh, N. Nesprava, etc. Lviv ; Toruń : Liha-Pres, 2020. P. 146–163. DOI: 10.36059/978-966-397-190-2/146-163

Ключові слова: легітимність, публічна влада, суспільна свідомість, інституційна взаємодія, соціологічні дослідження.

Keywords: legitimacy, public power, public consciousness, institutional interaction, political choice, sociological research.

Яценко Микола Анатолійович

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри соціології, кандидат соціологічних наук, доцент*

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КІЛЬКІСНИХ ТА ЯКІСНИХ МЕТОДІВ У НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКІЙ РОБОТІ СТУДЕНТА

Саме найменування «кількісні методи дослідження» вже говорить за себе, акцентуючи увагу на ключовій особливості – кількості, тобто вимір об'єкта або його окремої риси певними інструментами і схемами, величинами. За своєю суттю, розглянута категорія прийомів належить до математико-статистичної галузі, де відбувається перетворення зібраної інформації в числовий вигляд. Збір інформації за допомогою застосування кількісних методів дослідження вважається найчіткішим, структурованим і жорстким, а результати, отримані під час реалізації алгоритмів, – більш точними і достовірними, науково-обґрунтованими.

Місія кількісних методів дослідження – конкретизувати дані в числовому варіанті, тобто виміряти явище або процес. Результатом застосування цієї категорії інструментів є певне число, визначення конкретної тенденції та її характеру з наукового погляду: зменшення/збільшення, відповідність чинним нормам або відхилення від них і характер відхилень тощо.

Серед явних особливостей кількісних методів дослідження можна відзначити: суворе дотримання затверджених інструкцій та алгоритмів (переважно математичних операцій та статистичних канонів); основа аналітичних операцій – розрахунки, формули, математико-статистичні характеристики, вимірювання тощо; отримання максимально точної та обґрунтованої інформаційної бази, аргументованих висновків; основа кількісних прийомів – формалізація даних.

У групі кількісних схем збирання та опрацювання даних, що використовують студенти у науково-дослідницькій роботі (НДР), можна виділити такі варіанти: